

FILIP GALOVIĆ
Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za sociologiju
Ilica 242, HR-10000 Zagreb
filip.galovic@unicath.hr

GOVOR MJESTA PAVLOVACA (KOD NOVE KAPELE)

O govoru Pavlovaca, koji je u dosadanjoj dijalektološkoj literaturi određen govorom slavonskoga dijalekta, njegova posavskoga poddijalekta, ne postoje temeljitiji podatci, kao ni zaseban opis. U radu¹ se na temelju recentnoga terenskoga istraživanja podastiru fonološke i morfološke značajke pavlovačkoga govora.

1. Uvod

Pavlovci su naselje u Općini Nova Kapela u Brodsko-posavskoj županiji. Smješteno je na južnim obroncima Požeške gore. Južno se nalazi naselje Stara Kapela, zapadno naselja Gornji Lipovac, Srednji Lipovac i Donji Lipovac, a istočno naselje Komorica. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku u naselju je 2021. živjelo 23 stanovnika. Svoje naselje žitelji nazivaju *Pãlovci*. Danas se svijet većinom bavi poljoprivredom, ratarstvom i uzgojem domaćih životinja, a nedaleko naselja nekoć je bio rudnik gdje je radio velik broj žitelja. Pavlovci, zajedno s Gornjim Lipovcem, Srednjim Lipovcem, Starom Kapelom i Škrabutnikom pripadaju Župi Presvetoga Trojstva u Gornjemu Lipovcu. U naselju danas nema trgovine, gostione i nikakvih drugih sadržaja, a narod se svega jednom mjesečno okuplja u mjesnoj crkvi na službi Božjoj. Zanimljivo je spomenuti da su dvije kuće u Pavlovcima iz prve polovice XIX. stoljeća uvrštene na Listu preventivno zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske jer su svjedokom narodne graditeljske tradicije toga vremena i toga kraja.

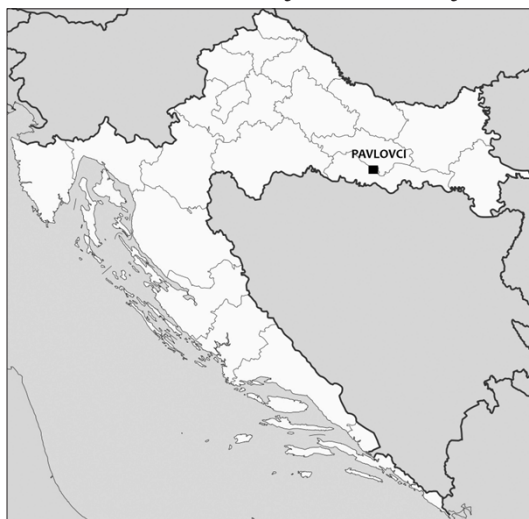
---

¹ Rad je napisan u okviru projekta *Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju* (LinGeH) koji pri Sveučilištu u Zadru financira Hrvatska zaklada za znanost pod brojem HRZZ 3688.

Govor se Pavlovaca pridružuje govorima slavonskoga dijalekta, njegova posavskoga poddijalekta. Pavlovački govor dosad nije samostalno istražen i opisan premda se spominje u dosadanjoj dijalektološkoj literaturi. Tako je, primjerice, u važnoj studiji Stjepana Ivšića *Današni posavski govor* uvršten u ikavske govore (1913: 162) te je uvršten u 8. akcenatsku skupinu gdje se govori *vodě, sačūvām, òstō, nòsili, òtac, kázali, rúkōm, kazívō* (1913: 147).^{2,3} Ikavskomu ga arealu kasnije pridružuje i Sekereš (1989: 138).

Tijekom ljeta 2022. više sam dana boravio na području Nove Kapele, gdje sam u nekoliko navrata odlazio u Pavlovce kako bih terenski istražio taj mjesni govor. Razgovarao sam s većim brojem mještana, a najviše sam vremena proveo s petero izvornih govornica i govornika: E. R. (rođ. 1937.), P. B. (rođ. 1940.), M. B. (rođ. 1942.), S. D. (rođ. 1945.), A. R. (rođ. 1953.). Znatnim sam se dijelom oslanjao na poduge nevezane razgovore i stanovit broj podataka iz njih izdvojio. Usto je ispunjen vlastiti kvestionar, temeljen na kvestionaru za *Hrvatski jezični atlas*, koji je u odnosu na njega prilično izmijenjen, dopunjen i osuvremenjen. Svi su govornici bili upoznati s činjenicom da je riječ o dijalektološkome istraživanju te su iznijeli podatke o sebi i dopustili bilježenje/snimanje podataka.

U radu se na temelju recentnih terenskih istraživanja iznose jezične posebnosti mjesnoga govora Pavlovaca na fonološkoj i morfološkoj ravni.

Geografski položaj pavlovačkoga govora⁴

² Usp. komentar pod točkom 3.4.9.

³ S obzirom na neke specifične crte ovoga govora, ali i položaj, pokatkad će se u analizi iznositi pojedine jezične usporednice, kako s govorom susjednoga Srednjega Lipovca, tako i s nekim drugim govorima zapadne Posavine, ali i s udaljenijim sustavima.

⁴ Slijepa je karta preuzeta s <https://orthopediewestbrabant.nl/hrvatska-slijepa-karta/> (pristupljeno 12. travnja 2023.).

2. Fonologija

2.1. Vokalizam

2.1.1. Inventar

Vokalski se sustav govora Pavlovaca sastoji od pet vokala u dugim i pet vokala u kratkim slogovima:

<i>ī</i>				<i>ū</i>
	<i>ē</i>		<i>ō</i>	
		<i>ā</i>		

<i>i</i>				<i>u</i>
	<i>e</i>		<i>o</i>	
		<i>a</i>		

U funkciji se silabema pojavljuje i *r*, koji može biti dug i kratak (v. dolje).

2.1.2. Realizacija

Vokali se realiziraju kao srednje vrijednosti.

2.1.3. Distribucija i podrijetlo

2.1.3.1. Distribucija je vokalskih fonema pretežito slobodna. Svaki se od njih, u principu, može naći u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji, ispred i iza bilo kojega ne vokala, osim uz *r*.

2.1.3.2. Dugi vokali mogu stajati pod dugim akcentom (*držīš*, iz *národa*, *narāsla*, *šlīva* Gpl., *u misécu*), i u dugome nenaglašenome slogu koji se može ostvariti ispred akcenta (*dōjdī* 2sg. imper., *komādā* Gpl., *žīvīmo*, *žūpā*) te iza akcenta (*kāšīka* Gpl., *lāzānka* ‘vrsta ljetne kruške’, *od fāmīlije*, *svīnā* Gpl.).

2.1.3.3. Kratki vokali mogu stajati pod kratkim akcentom (*izapère* 3sg. praes., *jěsen*, *svrāka*, *vrèpčīca* Gsg.) te ispred i iza akcenta (*na mekōti*, *obećāne*, *odrānili*, *zamīšiš*).

2.1.3.4. U izoliranim se riječima poput *jīst* i *jōpet* inicijalnomu vokalu može prikovati protetski konsonant *j*.

2.1.3.5. Vokali u inicijalnoj poziciji u određenome broju potvrda fakultativno elidiraju, npr. *īmam vāku mèdālicu*, *u nīma kācama*, *vāj ūnuk*, *vāmo su svī*.

2.1.3.6. Vokali u finalnoj poziciji u određenome broju potvrda fakultativno elidiraju, npr. *èt*, *dōl*, *gōr*, *kōm* ‘komu’, *mèn*, *tèb*, *nūd*, *vūd*, *tūd*, *pōviš*, *tōbož*.

2.1.3.7. Redukcija je vokala u finalnoj poziciji sustavna u infinitivima, npr. *isprat*, *ožēt*, *svūć*, *oīt* te u glagolskome prilogu sadašnjemu, npr. *glèdajuć*.

2.1.3.8. U dijelu je ovjera potvrđena djelomična redukcija zanaglasnoga vokala, npr. *gòd'na, narán'li, tṛgòv'na, vòz'li*. Ona se javlja fakultativno, s napomenom da je kod žena rjeđa, a kod muškaraca nešto frekventnija. U nekim primjerima može doći i do potpune redukcije, npr. *kòlko*.

2.1.3.9. Inicijalni se vokali u nekim slučajevima fakultativno dodaju, npr. *òtaj ùnuk, òto sèlo, òtoj žènski, s òtim pràcākom su lūpàle, s òtim sìrom, pòkriješ òtu pàlaču*.

2.1.3.10. Vokal *i* supstituiran vokalom *e* u *mèdecinska (sèstra)*, a vokal *a* vokalom *e* u *mèter*. Pored *kukùruz* čuje se i *kokùruz*, osobito kod starijega svijeta. Vokal *o* zastupa vokal *a* u riječi *mòdrac* ‘madrac’. U *òbodva (òka)* vokal *o* stoji na mjestu *a*.

2.1.3.11. Govor Pavlovaca ne zazire svagda od zijeva, pa su dvočlane vokalske sekvence obične: *Austràlija, àutom* Isg., *aviòn, kàiš, kàuč, mijaūče* 3sg. praes., *nàopāko, naučila, neòženit* pr. t. Nsg. neod. m., *nèuk, Óriovac, pàuk, po gostiónama, rèuma, uoči, zàigra* 3sg. praes., *zàova, zàuzèta* pr. t. Nsg. neod. f. Gdjekada može otpasti *v* u paradigmi imenice ‘čovjek’: *čòek, čòekom* Isg., ali i *čòveče* Vsg., a pridodajem i da se kaže *šlīova ràkija*. Zijev je u pokojemu nalazu održan i u vokalskim skupovima nastalim nakon isključenja fonema *x*, npr. *nàeklala* pr. r. f. sg., *nīov*, ali *màvuna*. Jedna je govornica često pripovijedala o pojedinim događajima iz Biblije, pa je ime *Noa* u nizu navrata izgovorila s *j*: *Nòja, Nòje* i sl.

Zijev je u pravilu spriječen kontrakcijom u pr. r. m. sg. u skupu *ao > o*, koji nije pod akcentom: *mògo, rèko, ũzdržo*, ali *pào, znào*. Imenica u značenju ‘saronice’ ovdje glasi *sāne*. U riječi se *prekrénut* sreće kontrakcija *eo > e*. Prema ‘uopće’ dolazi *òpće*. Dva su vokala *o* kontrahirana u *slipòčice*. U primjeru je *Dòvi* ‘blagdan koji se slavi pedeseti dan po Uskrsu, Duhovi’ nakon redukcije *x* skup *uo* kontrahiran u *ò*. Ovamo ide i imenica *màća* u značenju ‘maćeha’. U primjerima je tipa *grâ* Gsg., *strâ* Gsg. nakon redukcije *x* skup *aa* dao *ā*.

Zijev je u ovjerama tipa *dvānājst, devètnājst* i sl. odstranjen promjenom *ae* u *aj*.

2.1.3.12. Silabem *r* najčešće stoji između dvaju nevakala: *kṛpamo* 1pl. praes., *mṛtvac, nasṛdit, svèkrva, zṛno*, eventualno u inicijalnoj i finalnoj poziciji, npr. *ṛža, ṛkat, vṛ*.

2.1.3.13. Primjeri vokala

Dugi vokali (akcentirani i neakcentirani):

<i>ī</i>	<i>đite</i> Vsg., <i>namišamo</i> , <i>peškīrā</i> Gpl., <i>trīnājstog</i> , <i>u písmu</i>
<i>ē</i>	<i>jézgra</i> , <i>péc</i> im., <i>sēdmi</i> , <i>vrēdí</i> 3sg. praes., <i>zemlě</i> Gsg.
<i>ā</i>	<i>divānim</i> , <i>kovāč</i> , <i>sádio</i> , <i>sestārā</i> Gpl., <i>vlāsi</i> ‘kosa’
<i>ō</i>	<i>dōjdete</i> , <i>ispīsō</i> , <i>pōdnē</i> , <i>rōg</i> , <i>većinōm</i>
<i>ū</i>	<i>čūvajū</i> , <i>kōpūn</i> ‘pijetao’, <i>kultūrē</i> Gsg., <i>rūžan</i> , <i>šūnka</i>
<i>ȳ</i>	<i>bȳv</i> , <i>čȳkva</i> , <i>dȳvā</i> Gpl., <i>zapȳškō</i> pr. Nsg. neod. m., <i>vȳba</i>

Kratki vokali (akcentirani i neakcentirani):

<i>i</i>	<i>dičica</i> , <i>isić</i> , <i>lītra</i> , <i>sīješ</i> , <i>sirōtiña</i>
<i>e</i>	<i>čeláde</i> , <i>jāne</i> , <i>jèlovina</i> , <i>pomètem</i> , <i>tañūrè</i> Apl.
<i>a</i>	<i>bàran</i> ‘ovan’, <i>čekaj</i> , <i>lòvac</i> , <i>plāninu</i> Asg., <i>vězāt</i>
<i>o</i>	<i>klīnovima</i> , <i>kòla</i> , <i>òtvorito</i> pr. t. Nsg. neod. n., <i>pòtkova</i> , <i>topòla</i>
<i>u</i>	<i>gùdalo</i> , <i>nòšnu</i> Asg., <i>račùnāš</i> , <i>ugríze</i> 3sg. praes., <i>vrùćine</i> Npl.
<i>ȳ</i>	<i>bȳzina</i> , <i>kȳkaju se</i> ‘hrvati se’, <i>nápršñak</i> ‘naprstak’, <i>u kȳvi</i> , <i>zàtȳt</i> inf.

2.1.3.14. Po refleksu *jata* govor Pavlovaca ide u ikavske govore: *bīli* (*lùk*), *brīg*, *cidīlo* im., *cīnā*, *cvīt*, *dicē* G, *dičica*, *dīver*, *dvī*, *ghízdo*, *īspovid*, *izblidio*, *izmiriš* 2sg. praes., *kòlino*, *kosīr*, *līncina*, *līp*, *liskovina*, *līto*, *mīsec*, *mīsto*, *mišina*, *mlīko/mlīkō*, *nēdila*, *odsiću* 3pl. praes., *pīsāk*, *pīvat*, *rīč*, *sīcañ*, *sikira*, *snīg*, *srida*, *svidok*, *svīt*, *tīlo*, *tīsan*, *tīsto*, *vīdit*, *vīrovat*, *vīverica*, *zamīsīt*, *zdīla*, *zīva* 3sg. praes., *zvīzda*, *ždrībe*. Imenica se u značenju ‘vrijeme’ kod većine javlja u ikavskoj formi *vrīme*, ali se kod sviju sporadično javlja i vokal *e*, koji je redovit u paradigmi: *vrēmēna* Gsg., *vrēmenom* Isg., *vremēnā* Gpl. Vrijedno je spomenuti ikavski razvoj i u primjerima tipa *nàrizat*, *òdrizat*, *rīzat*, *rizānaca* Gpl.; *rīn*, *rīpa*; *trīšña*; *vrīča*, ali redovito *mrēža* i *trēbat*.

Uočena je manja skupina ekavskih izuzetaka. Govori se *cēsta*, *čòvek/čòek*, *kòren* (uz češće *zīla*), *kùdeła*, glagol *tèrat* i njegove izvedenice, *vrédit*, *zènica*. Valja zabilježiti i nekoliko glagola tipa *donēt*, *podnēt*, *ponēt* (*dōnela*, *pōneo*, *pōnela*) i sl., gdje konsekventno stoji *e*. Ovamo se mogu pridružiti i priloške riječi *dòle* (uz okrnjeno *dōl*), *gòre* (uz okrnjeno *gòr*), *lāne*, *òtkle*, gdje vokal *e* ne mora biti kontinuant *jata*, kao i u gornjemu primjeru *kòren*, već može potjecati od iskonskoga *e*.⁵ U prefiksu je *ně-* zastupljen ekavski odraz: *nēki*, *nēkaki*, *nēko*, *nēšta* itd., a jednako tako i u prefiksu *prě-*: *prěbrojimo*, *prèpeć*, *prèpòlovimo*, *prěspiješ* 2sg. praes., *prétakat*, *prèvarit*. Interesantno je da je prema staromu

⁵ Kod jednoga je starijega govornika registrirano i *dvē* te *naslédit*.

préd ovjereno *e*: *pred Bòžić, prèdvečer*, a i prema *prèko* čujemo *prèko lita, preko šùme*. Prilog, pak, redovito glasi *priko*: *iz sòkāka ĩdu priko, kùća je nègova bila priko, priko smo ĩšli rádit*.

Poseban je razvoj u *òras* ‘orah’, gdje je stari *jat* dao vokal *a*.

Okaziono se može pojaviti poneki stršeci jekavizam, ali ta pojava ne remeti sustavnost ikavskoga govora, npr. *razùmjet, sjèno, svjètski (rāt)*.⁶

2.1.3.15. Vokal *a* redovito zastupa mjesto negdašnjih poluglasova, odnosno novijega *šva*: *dān, dānas, dāska, kōbāc, māgla, nōkat, lāgat, òštar, òtac, rāž, sān, vītar, vōsak*.⁷

2.1.3.16. Nazalni je vokal prednjega reda *ɛ rezultirao vokalom *e*: *dèset, gòvedo, grèda, ĩme, jèčam, jédar, jètŕva, jèzik, mèso, na počètkù, pāmet, počèt, pōžet, sĩme, tèletina*.

2.1.3.17. Kontinuant je stražnjega nazala *ɔ i slogotvornoga *ʃ redovito vokal *u*: *būbañ, gòlub, gùska, òbruč, pāuk, pūpak, tūp, vòdu* Asg., *vrućina, zùbača, žèludac; bùva, dūbli* pr. Nsg. m. comp., *dūgačak, jābuka, pūž, sūnce, vūna, žūč*.

2.1.3.18. U golemome broju potkrepa *və(-)* daje *u*: *u cvĩcu, u Kāpeli; udòvica, ùnuk, unūtra, Ūskrs, útorak*. Ovdje odstupa nalaz *vāš* ‘uš’, dakle s razvojem *va*, primjer poznat mnogim govorima slavonskoga dijalekta.

2.1.3.19. Stari je korijenski slijed *ra* prometnut u *re* u imenici *vrēbāc*.

2.2. Konsonantizam

2.2.1. Inventar

Konsonantski sustav pavlovačkoga govora raspolaže ovim fonemima:

sonanti				šumnici			
<i>v</i>			<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>ĭ</i>		<i>ñ</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>ć</i>	<i>č</i>		
				<i>č</i>	<i>ž</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>		

⁶ U mnogim sam govorima zapadne Posavine, ali i šire u Posavini, zabilježio *razùmjet*. U govoru susjednoga Srednjega Lipovca dolazi *razùmjèmo, razùmjiju*; u Davoru *razumjèmo, razumĳiju*; u Otoku kod Vinkovaca jednako kao u Srednjemu Lipovcu. Također na zapadu Posavine ima kolebanja i u riječi sa značenjem ‘sijeno’. Srednji Lipovac i Štivilica kod Davora imaju *sĩno*, dok u Davoru preteže *sjèno* (ali uvijek *sĩnara*). Posljednji je primjer *svjètski* sasvim očekivan.

⁷ Ovdje su obuhvaćeni i primjeri u kojima je *šva* u konsonantskim skupovima sekundarno interpoliran.

Fonem *x* nema svojega mjesta u konsonantskome sustavu. Može se pojaviti u efemernim slučajevima, eventualno u kojoj riječi iz novijega nanosa (v. dolje).

2.2.2. Realizacija

Govor Pavlovaca razlikuje afrikate *č* i *ć* te *ž* i *ẓ̌*, čiji izgovor u pravilu odgovara izgovoru njihovih ekvivalenata u standardnome jeziku.

2.2.3. Distribucija i podrijetlo

2.2.3.1. Zvučni opstruenti zadržavaju zvučnost na kraju riječi, npr. *grād*, *snîg*.

2.2.3.2. Distribucija je konsonanata, također, uglavnom slobodna. Svi se konsonanti mogu nalaziti u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim skupovima.

2.2.3.3. Od finalnih se konsonantskih skupova u domaćim riječima obično javljaju *st*, *šč* i *zd* (za *žd* nema potvrda): *ispast*, *mâst*, *râst* ‘hrast’, *mlâdost*; *prîšć*; *grôzd*. U primljenih su riječi šire mogućnosti, npr. *âdvent*, *fudamênt*, *kômbajn*, *šânk*. Zgodimice se u finalnoj poziciji interpolira sekundarni *i* kako bi se razbio teški finalni konsonantski skup, npr. *šîrajzli* ‘žarač, ožeg’, *švârgli* ‘sušeni svinjski želudac punjen mesom i začinima’.

2.2.3.4. Finalno se može ostvariti skup od triju konsonanata, npr. *devêtnâjst*.

2.2.3.5. Fonem *ž* sastavnim je dijelom konsonantskoga inventara: *žêp*, *žîgire*, *kazànžîja* ‘kotlar’, *naružbènica*, *pênžer* ‘prozor’, *šesîržîja*. U imenici je *svjedôžba* nastupio *ž*, što nije rijetko u govorima slavonskoga dijalekta.

2.2.3.6. Fonem *x* u opserviranome je govoru: a) zamuknuo: *èklat*, *òblic*, *òcete*, *lâče*, *lâd*, *lâda* Gsg., *ladètina*, *ódat*, *rânit*, *râst*, *rîn* ‘hren’, *sirôma*, *tît*; *narânit*, *nîov*, *olâdi* 3sg. praes.; *grâ*, *nî* zamj. Gpl. m., *òdma*, *smî*, *strâ*, *tîbu*; b) supstituiran fonemom *v*: *vîpa*, *vîpê* Gsg.; *duvân*, *krûva* Gsg., *kûvača*, *mâvuna*, *mûva*, *na tîbuvu*, *pûvô* pr. r. m. sg., *skûvala*; *krûv*, *sûv*, *glûv*; c) supstituiran fonemom *j*: *grijôta*, *mîjûr*, *snâja*, *strîja*; *grij*, *plěj*.

Fonem *x* pojavio se u novijim prinovima: *brûx*, *xîtna* (*pòmoć*), *xòdočašće*.

2.2.3.7. Fonem *f* naglašene je frekvencije: *fèner*, *fêrtun* ‘pregača’, *fíckat*/*fíćukat* ‘zviždati’, *fîranga* ‘zavjesa’, *fîrma*, *flâša*, *fîga* ‘čvor, oteklina od udarca’, *kêfa*, *râjfešlus* ‘patentni zatvarač’, *šafunêr* ‘vrsta ormara’, *šêf*, *šêfârka* ‘zaimač’.

U poznatim je nalazima *ûfam se*, *ûfañe* fonem *f* rezultat izmjene staroga skupa *pəv*.

Skup *xəv* sveo se na *f* u *fâla*, *fât* ‘vrsta mjere’, *zafâl't*. U primjerima se s glagolom u značenju ‘hvatati’, tj. ‘uhvatiti’ realiziraju forme *fâta* 3sg. praes., *ûfatit*, no njih narod većinom danas napušta pa se radije govori *ûvatimo*, *vâtat*, dakle s eliminacijom prvoga člana konsonantskoga skupa.

2.2.3.8. Fonem *ž* zastupa mjesto polaznoga *đ i sekundarnoga skupa *daj*: *čàže, doraživali, meža, mlàži, narezéne, prèža, řža, ròžaća* ‘rođakinja’, *slàži, stròjovoža, sùže, tūži, ugràžuju, žèž*. Očekivanom je iznimkom leksem *gòspoja*.⁸

2.2.3.9. Fonem *ć* zastupa mjesto polaznoga *í i sekundarnoga skupa *taj*: *bràća, kùća, nèćak, nôć, pèć* inf., *svíća*.

2.2.3.10. U ispitivanome je govoru prema *stj = *skj redovit šćakavski refleks *šć*: *gòdišće, gùšćer, klīšćà/klīšćè, natàšće, opràšćaš, prīšć, pùšćat, šćipa* 3sg. praes., *šćũca* 3sg. praes., *šćũcavica, vrišćĩ* 3sg. praes., a isti je refleks *šć* potvrđen u sekundarnome skupu *staj*, npr. *košćòm* Isg.

Polazni su skupovi *zgj = *zdj te sekundarni skup *zdaj* reflektirali u *žž*: *gròžže, mòžžani* (*ũdar*). Nema primjera tipa *gvožđe* jer se obično kaže *žèžez*.

2.2.3.11. Polazni je konsonantski skup *čr* (< *čar*), kao i slijed *črè*, sustavno prometnut u *cr*: *crīp, crivo, cřni* pr. Nsg. odr. m., *cřv, cřvenĩ* (*se*) 3sg. praes.

2.2.3.12. Na granicama se prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezent-skim i infinitivnim osnovama glagola prefiguriranih s *iti konsekventno ostvaruju skupovi *jd* i *jt*: *dòjdeš, izàjde, nàjdemo, obàjde, pòjdu, prèjde, uzàjde; dõjt, izàjt, nàjt, pòjt, prèjt*.

2.2.3.13. Zamjenička se osnova *vəs*- nakon eliminacije poluglasa namjerila na metatezu, pa je njezin odraz *sv-*, jednako kao i u priloga izvedenih iz zamjenica: *svàki, svè, svĩ, svĩma; svàkuda*.

2.2.3.14. Skup se *št* mogao razviti u primljenih riječi, npr. *fròštuk* ‘doručak’, *kīštra* ‘sanduk od manjih dasaka’, *štrānga* ‘debelo uže’, *štrīkat, tīštuk* ‘dovratak’, a mogao je nastati i od staroga skupa *čat*: *pòšten, pošćĩva* 3sg. praes., *pošćéne*.

2.2.3.15. Finalni je *l* u pavlovačkome govoru dobrim dijelom zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *ānžel, pèpel, sòl, stòl* (češće *tīpeza*), *vòl, vřtal*, ali *žàvo, pòsò; èbel, gòl, kīsel, nàgal, tòpal, trùl; nàpol, òzdol, pòl* (ali *òsam ì po*), a čuva se i na dočetu unutrašnjega sloga u prikupljenih imenica i pridjeva: *bòlnĩca/bòlnica, dòlnĩ, kòlcem* Isg., *sèlskĩ, stèlna, stòlca* Gsg., *žàlbu* Asg.

U pr. r. m. sg. finalni je *l* prešao u *o*, s napomenom da je u pravilu skup *ao*, koji nije pod akcentom, kontrahiran u *o*: *bìo, čèko, dāvò, jàšio, kùpio, òbećo, obilazio, òstò, pàrò, pòćeo, pòneo, prebòlio, prèdo, pròdo, pùstio, rādìo, srèo, ùdržo, ùzeo, znòo*.

2.2.3.16. U slavonskome se dijalektu glasovi *l* i *n* pred *i*, a i u nekim drugim okolnostima, nerijetko palataliziraju, a u toj osobitosti u ponekome primjeru

⁸ Rezultat *j* jedino u *gòspoja* dolazi i u Srednjemu Lipovcu (Galović 2020a: 93). Pojedini govori zapadne Posavine ovdje imaju *j* i u nekim drugim primjerima. Tako se u Davoru, primjerice, pored *gòspoja* kaže i *mlàji, pogàjaju* 3pl. praes., *prèja, slàji* (uz češće *slàži*) (vlastiti podatci).

sudjeluje i govor Pavlovaca: *dītelina, lūbènica, pégla, podīlit, promīnit, sklònit, šnīta*.

2.2.3.17. Zamjena je intervokalnoga spiranta *ž* sonantom *r* u prezentskoj osnovi glagola ‘moći’ (< *mogti) svojstvena opserviranomu govoru: *mòreš, mòre, mòremo*. I u 1sg. praes. obično stoji *mòrem* (uz *mògu*).

2.2.3.18. U pavlovačkome su evidentirana sljedeća ispadanja konsonanta u konsonantskim skupovima: *dn > n: pāne* 3sg. praes.; *gd > d: dī; kć > ć: ćêš; kv > k: u* zamjenicama tipa *kàki/kàkī; pč > č: čèla; pt > t: tīca; svr > sr: sřbī; tk > k: kò, nīko*.

2.2.3.19. Kad i kad čuje se *š nīm, š nīma* s provedenom kontaktnom asimilacijom.

2.2.3.20. Kontaktna je disimilacija očigledna u prilogu *tāvno* (usp. *sedāmnājst*). U govoru starijega svijeta Isg. lične zamjenice *ja* glasi *sā mlom*, a ovdje spominjem i imenicu *žulñak* ‘žumanjak’ (prema neovjerenomu *žumñak*, usp. i *bilñak*). Frekventni su primjeri *sūmlat, sūmlāmo*, a zabilježeno je i *dīmlačar*. U distantnu disimilaciju idu likovi *blāgosōv, blagosòvit*, a u govoru je starijega naroda primijećen i primjer *šarūfe* ‘šalufe, žaluzine, grilje’.

2.2.3.21. U DLsg. imenica ženskoga roda *e*-vrste glasovi se često ne sibilariziraju: *dāski, Grādiški, jābuki, kvòčki, prūgi, rūkī/rúki, Pòžegi, vòjski*.

U NDLIpl. imenica muškoga roda sibilarizacija se provodi u nadmoćnome broju riječi: *òpānci, pomoćnici, pòtoci, ròžaci, ùnuci*.

2.2.3.22. Zgodimice se *k* nadomeće kao navezak u *òndak, vāldak* ‘valjda’, a *m* u *zbiłam*. Interesantno je interpoliranje *l* u pridjevu *šěplāv* ‘šepav’.⁹

3. Akcentuacija

3.1. Inventar

U inventaru je prozodema pet akcenata: kratkosilazni (*ä*), dugosilazni (*â*), akut/neoakut (*ã*), kratkouzlazni (*à*) i dugouzlazni (*á*) te nenaglašena kračina (*a*) i nenaglašena duljina (*ā*).

3.2. Realizacija

Nisu zabilježene određene posebnosti u realizaciji pojedinih akcenata osim kratkosilaznoga, koji je u pravilu odsječen, no kadšto se može realizirati ponešto tromije.

⁹ I Ivšić je zabilježio *šěplava* u Batrini i Dubočcu (1913: 208).

3.3. Distribucija

3.3.1. Kratki silazni akcent uglavnom stoji u inicijalnoj ili jedinjoj poziciji: *brādva*, *brāt*, *kōlovoz*, *kōpam*, *kūvarica*, *ūfañe*, *vōčka* te u manjemu broju ovjera u finalnoj poziciji kada mu prethodi duljina: *brāvcǐ* Npl., *drōbāc*, *gōrkā* pr. Nsg. neodr. f., *Rēzā*, *razlādīt*, u *mlīkū*, *pīsāk*, *vīškā* Gsg., no i u primjerima su takvoga tipa znatno brojnija povlačenja: *čamac*, *krīlo*, *līvak*, *nīsmo*, *preživio*, *selāke* Apl., *žulnākom* Isg. S obzirom na laviranja, ne treba čuditi supostojanje i dvojakih varijanti, npr. *ōvca/ōvcā*. I u inicijalnome se i medijalnome slogu sreću potvrde bez povlačenja: *lūpāle*, *Pletērnīca*, u *zātvōru*, *zblīžīli*, premda su i ovdje povlačenja mnogo frekventnija: *na jājima*, *posvētili*, *prīčaju*, *zējtinom* Isg. ‘ulje’. Ograničenoga su domašaja primjeri tipa *izvādiš*, *kṛmāču* Asg., *na trpēzu*, *po trbūvu* jer gospodari tip *āvlija*, *kobāsica*, *kōbila*, *mārāma*, *ōticat*, *pōčisti* 2sg. imper., u *pomōci*,¹⁰ a rijedak je polupreneseni akcent, npr. *gōvēdina*, *vēlāča*, odnosno *kṛmenādli*, *prodāvāli*.

3.3.2. Dugi silazni akcent stoji u inicijalnome ili jedinome slogu: *līpañ*, *od žūci*, *sāt*, *šōlicama* DLlpl., *vlākom* Isg., *zāstava*, a iz finalnoga se i medijalnoga sloga u pravilu povlači: *gōdīšće*, *lānskī*, *ōstō* pr. r. m. sg., *ōškvārci* Npl., *sūmlāte*, u *Slōvēniji*, u *jedānājstom*. Izolirani su primjeri tipa *fudamēt*, *naftalīn*. Obično je stabilan u finalnim i medijalnim pozicijama u slučajevima kada mu prethodi duljina: *dasākā* Gpl., *dvānājst*, iz *Līkē*, *trāvōm* Isg., *pečēnkī* Gpl. uz rijedak tip *igālā* Gpl.

3.3.3. Akut/neoakut se javlja u svim pozicijama: *grmī*, *kōle*, *komārāca* Gpl., *ležīm*, *narībaš*, *nēćete*, *napājamo*, *nēmamo*, *ozēpst*, *prekrižimo*, *presvūc*, *svēti*, *Škrabutnik*, *tkēš* 2sg. praes., *vodē* Gsg., *zamūtiš*, *zarāšlo*, *žūpnik*.¹¹ Dosta je postojan iako fakultativno može prijeći u dugi silazni akcent.

3.3.4. Dugi se uzlazni akcent ostvaruje pri regresivnome pomicanju siline s ultime ili s medijalnoga sloga na predakcenatsku duljinu uz stanovit broj odstupanja (v. gore). Distribucija mu je u pravilu ograničena na ultimi i u jednosložnih riječi.

3.3.5. Kratki se uzlazni akcent pojavljuje pri regresivnome pomicanju siline s ultime ili s medijalnoga sloga na predakcenatsku kračinu (v. primjere gore). Distribucija mu je u pravilu ograničena na ultimi i u jednosložnih riječi.

¹⁰ Vrlo je interesantan navod jedne govornice: »Vidite, Līpovac i mī smo blīzu sēlo – mī kažemo *rākiju*, ōni kážu *rakīju*. . . Jā primjētim u cĳkvi kad ōne pīvaju. . .«. Istinit je taj komentar jer je Pavlovcima svojstven tip *sūbota*, a Srednjemu Lipovcu *subōta*.

¹¹ Za terenskoga je rada uočeno da žene ipak bolje čuvaju akut/neoakut. Muškarci ga također govore, ali je kod njih zabilježen i stanovit broj primjera tipa *kūnīc*, *lūgār*, *pōtrēslo me*, *ženē* Gsg. Usp. i *plāča*, *rūdnik*, ali *stāru* (*kūču*). Dakako da se takvi primjeri mogu pojaviti i kod žena, ali u manjoj mjeri.

3.3.6. Predakcenatske su duljine u dijelu primjera registrirane pred kratkim silaznim i pred dugim silaznim akcentom (v. primjere gore).¹²

3.3.7. Duljine se nakon akcenta nesustavno javljaju, pa i kod istih govornika i u istim primjerima:¹³ *igrā* 3sg. praes., *izvadīmo*, *krèčēne*, *krūšāka* (s redukcijom druge), *līpē* Gsg. ‘vrsta stabla, lipa’, *nēcāš*, *nērāst*, *přstēn*, *rādōst*, *rāzapēt* pr. t. Nsg. neod. m., *vālāka* Gpl., *ūnučādi* G, *živād*, ali i *drūgi*, *jāgoda* Gpl. (s redukcijom obje), *jāme* Gsg., *kāže*, *kūca* Gpl., *mlādost*, *nāpuni* 3sg. praes., *nōsim*, *ōsmi*, *pāmetan*, *pīsama* Gpl., *rēko*, *rūdnik*, *sūšimo*, *ū dva*, *vēčer*, *zābiješ*, *žālost* te neke dublete: *jābūkaljābuka* Gpl., *u Līpōvcu/u Līpovcu*, *ūdāna/ūdana*.¹⁴

Sekundarne se zanaglasne duljine, one nastale povlačenjem naglasaka s izvorno dugih naglašenih slogova, u pravilu čuvaju: *fāmīlija*, *ōpānci* Npl., *rebārā* Gpl.

3.4. Druge pojedinačne napomene

3.4.1. Živo je preskakanje akcenta: *nā Badnāk*, *nā grōbīle/nā grobīle*, *nā mōru*, *nā sūnce*, *nā sūncu*, *ōko vrata*, *pō mōru*, *prēko lita*, *ū bydu*, *ū Brod* (pored *u Brōd*), *ū dva*, *ū kolo*, *ū litu*, *ū lov*, *ū oči*, *ū pole*, *ū srīdu*, *ū škōlu*, *ū vodu*, *ū zemlu*, *ū žir*, *zā tobom*, ali i *na stān*, *u grād*, *u pēc*.

3.4.2. Duljenje je pred sonantom izostalo u mnogim nalazima, npr. *dēbel*, *dlān*, *gōtov*, *jēcām*, *jēdan*, *jēlen*, *mlīn*, *pūn*, *sān*, *stār*. Ipak je ovjeren dio potkrepa: *dīm*, *gnōj*, *grōm*, *lān*, *sūnce*, *zrīl*, a ima i pokoji primjer u kojemu se govor koleba, npr. *sīr* i *sīr*, no tu može biti da se duljina reducira analogijom. Interesantno je podvući da se među rezultatima predsonantskoga duljenja ukrštava i pokoji primjer s akutom/neoakutom, npr. *negōv*, *rāj* i *tkāne* (uz *tkāne*).

3.4.3. Govoru je u pravilu svojstven tip $\bar{\sim}$: *glāvē*, *grēdē*, *prūgē*, *rūkē*, *rūkōm*, *strānē*, osim petrefakata tipa *dūšē* u najstarijih govornika (usp. 3.3.6.).

3.4.4. U glagola prve vrste u n. p. c Posavina često ima *-ē-* (Kapović 2008: 125), ali u govoru je Pavlovaca redovito ono kratko: *bēremo*, *donēsemo*, *pēčeš*, *pēčemo*, *plēte*, *plētemo*, *zōve*. Dolazi *pēku*, što je moguće analogijom prema drugim licima. Kod glagola je s dugim korijenom akcent u množini vezan, npr. *krāde*, *krādemo*, *prēde*, *prēdu*, *sīčemo*.

3.4.5. Neke imenice srednjega roda u Lsg. koje imaju dugi korijen karakterizira nastavak koji može biti visan: *mōre – u mōru*, *zlāto – po zlātu*, ali *tīlo – po tīlu*. Usp. i one s kratkim korijenom, npr. *zvōno – na zvōnu*.

¹² Od dviju sam najstarijih govornica, čiji je govoreni materijal veoma izdašan, i to kao očito relikv, čuo *blēcī*, *iz dūšē*, *od prūgē*. Usp. u govoru Srednjega Lipovca: »Teški je slijed duljine i akuta registriran u govoru starijega svijeta: *rūkē*, *trāvē*, *strānē*, *rūkōm*, *klēčēć*« (Galović 2020: 97).

¹³ U cijelome se radu primjeri pišu upravo onako kako su izgovoreni – s duljinom ili bez nje, a nekad i paralelne akcenatske varijante kada je potvrđeno i jedno i drugo.

¹⁴ Stiče se utisak da muškarci ponešto bolje čuvaju duljine iza akcenta.

3.4.6. U trosložnim se oksitonama tipa *imena* kod starijega naroda pokadšto može čuti akut na kraju, npr. *imenã, vimenã*, ali se dobiva dojam da narod danas uglavnom takve oblike napušta pa su dominantniji oblici *ramèna, rešèta, vremèna*.¹⁵

3.4.7. Za razliku od nekih bliskih posavskih govora u nalazima se tipa *kuje* 3sg. praes. opaža kraćina, npr. *kùje, plùje, psùje*.¹⁶

3.4.8. Nema starijeg akcenta u likovima poput *počèla*, stoga se govori *pòčèla/pòčela, pròklèla/pròklela, ùzèla/ùzela*.

3.4.9. Prema Ivšiću (1913: 147) mjesta Pavlovci i Stara Kapela ulaze u 8. akcenatsku skupinu s tipom *vodè, sačùvãm, òstò, nòsili, òtac, kázali, rùkòm, kazívò*, dok susjedna mjesta na zapadu – Gornji Lipovac, Srednji Lipovac i Donji Lipovac – ulaze u 5. akcenatsku skupinu s tipom *vodè, sačùvãm, ostò, nosìli, òtac, kázali, rùkòm, kazìvò*. Podatci su s terena, kako se vidi po primjerima, a u odnosu na Ivšića, ipak pokazali ponešto arhaičnije stanje. Moglo bi se zabilježiti ovako: *vodè, sačùvam, òstò, nòsili* (vrlo rijetko *nosìli*), *òtac, kázali* (uz gdjekada *kázàli*), *rùkòm* (rijetko *rùkòm*), *kazìvò* (rijetko *kazívò*).

4. Morfologija

4.1. Imenice

4.1.1. U nekih se imenica muškoga roda u jednini može izgubiti krajnje *-in*, npr. *čòban*.¹⁷

4.1.2. Imenice tipa *tìme* u svim padežima, izuzev NAVsg., obvezno proširuju osnovu infiksom *-n-*: *dvã ìmena, ìspod tìmena, na ràmenu, u ònim vremènima*. Govore se i osnove proširene s *-t-*: *mãlog jãheta, na pùcetú, od tèleta, od ždrìbeta, sa sìrèetom, u bùretu*.

4.1.3. Imenice *e*-vrste u DLsg. imaju nastavak *-i*: *mòjoj svèkryvi, po kukuruzòvini, u glávi, u stãroj kùci*. Nema, dakle, nastavka *-e*, koji je svojstven nekim bližim i daljim jezičnim sustavima.¹⁸

¹⁵ Usp. susjedni govor Srednjega Lipovca gdje je sustavno *ramenã, timenã, ušesã* (Galović 2020a: 98), u Davoru gdje je ovjereno *imenã, ramenã, vimenã* (vlastiti podatci), u Štivici *imenã, rešetã* (vlastiti podatci).

¹⁶ Usp. *kùje, rùje, psùje* u susjednome govoru Srednjega Lipovca (Galović 2020a: 98), u Sičama *blùjè, rùjè, sùjè*, u Orubici *klùjèm, osnùjèm, psùjèm* (Kapović 2008: 125, 129).

¹⁷ U Sonti je u zapadnoj Bačkoj, primjerice, danas registrirano *cigan, čòban* (Galović 2020b: 57).

¹⁸ Usp. u govoru Siča *na gláve, u Kapèle* (Kapović 2008: 121–122), u govoru Velike Kopa-nice *o jèdnoj ženè, na pèrine, u Bãbinòj Gréde, u šùme* (vlastiti podatci), u govoru Sonte *matere, na njive, u Sonte* (Galović 2020b: 47).

4.1.4. U Asg. imenica muškoga roda nastupaju nastavci *-ø* i *-a* koji zavise o tome imenuje li se imenicom što živo ili neživo. Oblik je Asg. identičan obliku Gsg. ako imenica označava živo, npr. *gòluba, ùnuka, vòla*, odnosno oblik je Asg. jednak obliku Nsg. ako imenica označava neživo, npr. *čámac, pân, pòtok*. Kadšto je potvrđena izjednačenost oblika Asg. i Gsg. i za značenje ‘neživo’, npr. *vòlio je gemišta*.

4.1.5. U Vsg. imenica muškoga roda nastavci su *-e* i *-u*, ovisno o dočetu osnovne na palatal ili nepalatal: *Bòže, bràte, gràde, prìjatelju* iako očekivana distribucija gdje kada može biti poremećena, npr. *svìtu*.

4.1.6. U Isg. imenica muškoga i srednjega roda cirkuliraju nastavci *-om* i *-em*, ovisno o palatalnosti dočeta osnovne: *gràbom, ključem, klúnom, kólcem, kònem, kunícem, lóvcem, òcem, pètkom, púžem; gròžžem, jájem, žítom*, a može se opaziti i gdje koji primjer u kojemu i nakon palatala stoji *-om*, npr. *nasloňácóm*.¹⁹ U imenica je ženskoga roda *e*-vrste dosljedno *-om*: *gùskom, nogòm, ùnkóm* ‘međaš’, a u imenica *i*-vrste prevagu ima *-om/-jom*: *čerjòm, koščòm, kŕvlòm, maščòm, radoščòm, solòm/sòlom*, rjeđe *-u*: *bòlešću*.

4.1.7. Duga je množina predvidljiva u jednosložnih i dijelu dvosložnih imenica muškoga roda: *bŕkovi, gòlubovi, gròbovi, gròmovi, gròzdovi, ključevi, kràmpove* Apl., *mìševi, pòslovi, rògovi, snòpovi, svàtovi, tòčkove* Apl., *vòlove* Apl., *žúlevi*, ali prigodice se mogu pojaviti i kratke množinske forme: *nóži, púži*. Prilikom je izdvojiti i pokoju ovjeru s proširkom tipa *bùnarovi, lišňakovi*.

4.1.8. U Gpl. imenica *a*-vrste i *e*-vrste dominantan je nastavak *-a*: *bròjeva, čámaca, Dalmatínaca, dānā, jástuka, jěžtka, kōňā, kùpaca, lōnāca, lovacā, mētēra, nòkātā, peškīrā, pīlīca, sīnōva, stōlnāka, stōlōva, trāktōra; jājā, kōlīna/kōlīna, pīsama, plūcā, rebārā, sēla, ūstā, zŕna; cūra, gòdīna, grābāla, jāruga, klūpā, krāva, kŕmāča, kūnā, kvòčāka, lāča, māčāka, mekōtā, minūtā/minūtā, nògīca, ovācā/ovācā, pātāka, pōňāva, pūra, sestārā, sūzā, udòvīca, želā, ženā*. Stariji se nastavak *-i* javlja u određenim nalazima, no u pravilu ne pokazuje veliku frekvenciju: *cŕvī, mrāvī, zūbī; cūftī, ĩskri, pēglī*. Oblici *nògu, rùku* čuvaju stari dvojinski nastavak *-u*. U obilatoj su građi kao petrefakti prisutni oblici *iz Pālovac, pēt dān*, dakle sa starim *-ø* nastavkom. U imenica je *i*-vrste obično nastavak *-i*, ali se u nekoliko primjera uvukao i stari dvojinski *-iju*: *kokošī, nīfī, rīčī; kòstiju, nòčiju, òčiju, ūšiju*.

4.1.9. Nastavci su za DLipl. imenica muškoga i srednjega roda unificirani u novome sinkretičkome nastavku *-ima*: *ćòškovīma, žèpovīma, jástucīma*,

¹⁹ Usp. u govoru Srednjega Lipovca: *jezikom, kopáčem*, ali *prìjatelóm* (Galović 2020a: 99). U govoru Otoka na istoku, primjerice, gospodari *-om*: *grādom, zlátom* pored *kopáčóm, liščóm, mīšóm, vrápcom* (vlastiti podatci). Zanimljivo je stanje u sončanskome govoru gdje je danas često *cvítom, krečóm, palcom*, ali dolaze i primjeri *s -im*: *kolcim, nožim, vozim* (uz *vozom*) (Galović 2020b: 51).

klínovima, kòñima/kòñima, lôncima, oltàricima, òras'ima, pènžerima, pŕstima, tañúrima, tršovima, ùnucima, vòlovima, zìdovima; bŕdima, jájima, jezèrima, krílima, nòsilima, rèbrima, sèlima, sítima, a u imenica ženskoga roda *e*-vrste u nastavku *-ama*: *gràblàma, gùskama, kàšikama, kràvama, kùćama, mètlama, ñivama, òvcàma, pòñavama, rùkama, sviñama, šòlicama, vílama, vřicàma, žílama*. I ovdje se mogu potkrasti prežitci tipa u *Èminovci, sa gòvedi*, dakle sa starim lokativnim *-i* (< *ix) i instrumentalnim *-i*. U imenica je *i*-vrste također nastavak *-ima*: *kòstima, nòcima*, a izolirani je nalaz *ćerjama*.²⁰

4.2. Zamjenice

4.2.1. U Isg. lične zamjenice za 1. lice nastupa oblik *sà mlòm* (pored *sà mnóm*), a u Isg. lične zamjenice za 2. lice *tòbom*, dakle oblici s osnovama *mn-* i *tob-*. Mjesto *njih* u Gpl. govori se *ñiju*, a mjesto *njih* u Apl. govori se *ñi*. U DLI 1. i 2. lica množine potvrđeni su stari dvojniski oblici *nàma, vàma*. Nekoliko je potvrda za oblike ličnih zamjenica: *dòjde òna mènì; dòjdite k mèn na píce; dvì sam zíme bila kod ñiju; ìdu ñi četř, pět cùra, tó je pijano; ìmate vř bràće?; já mu se dživim; kòd mene su blagosòvili; kod nàs se poštvà svètàc; mājstori dòšli nàma mètat òve rìne; ñem je kúpìo stàn; ñòj je svè blízù; òna i mùž lípi š ñòm; òni glàvu nèce, òstave nàma; òni vòle dòjt; stàriji je òd tebe; tèbe mòre šlagírat; trèbaš tì ñima prèpravít; zà tobom će ćukò ìt.*

4.2.2. Osnova je *sob-* zabilježena u Isg. povratne zamjenice: *sà sobom*. Nekoliko je potvrda za oblike povratne zamjenice: *kad sam dòšla dò sebe; kùd će sà sobom; òna poslùži sèbe sàmà; sèbi ñ vřovala.*

4.2.3. Posvojne su zamjenice *mòj, tvòj, ñegòv* (uz akcenatski lik *ñegòv*), *ñèzin, nàš, vàš, ñivov*. Oblik *ñè* u značenju 'njezin', koji nije rijedak u govorima slavonskoga dijalekta, nije poznat u Pavlovcima pa se rabi zamjenica *ñèzin*.²¹ U promjeni su zastupljeni stegnuti oblici tipa *mòg(a), tvòg(a)* itd., koji se frekventnije govore bez naveska. Nekoliko je potvrda za oblike posvojnih zamjenica: *bìli su sa zètom ñivovim; dòjde tà ñèzina ćer; dòjdem do pòla nàšeg sèla; mòja je màma bila ùdana za mòg òca, a mòje màme òtac je bìo dòbar; ñegòv kòpùn; od mòg čòeka; od mòje sestrè ćer; od tòga mòga bràta; òna je žívila s ñíme; pivo je jèdan ñegovu pìsmu; sa mòjim òcem; svè nàše òne pìsme; ùzeli su tù ñivovu kùcu.*

4.2.4. Posvojno-povratna zamjenica glasi *svòj*. Karakterizira je upotreba stegnutih oblika tipa *svòg(a)*, koji se frekventnije čuju bez naveska. Nekoliko je potvrda za oblike posvojno-povratne zamjenice: *ìdem svòjoj ćeri; já ìdem sa svòjim òvcàma, a kòmšija ìde sa svòjim; kraj svòje kùće; nèma svòji nòvāca; òdem svòjoj dīci; u svòm sèlu ìma svè.*

²⁰ U Sićama je i susjednoj Batrini također (bilo) *ćerjama* (Ivšić 1913: 12).

²¹ Usp. u govoru Srednjega Lipovca: »... nije živ arhaični lik *ñe* premda se govornici prisjećaju da je stariji svijet govorio primjere tipa *ñè ćuko* ('njezin pas')« (Galović 2020a: 100).

4.2.5. Pokazne su zamjenice u Nsg. muškoga roda *vâj/ðvaj, tâj/ðtaj, nâj/ðnaj*. Nekoliko je potvrda za oblike pokaznih zamjenica: *bîli su òti pòtresi sâd; jâ sam vòlila ònu nòšnu; kod òne kùće; na tòm je rûdniku národa bîlo òdvaskuda; nî nõrmalno za òte gòdine; od òvi kráva; od tē škole ništa; od tîju poduzēcâ; òtaj ùnuk prâvio pèku; òto úže vrtiš; òvaj mâli dònio sînoć; pòkriješ òtu pâlaču; rēkla sam jâ i òtoj žēnski kad je bîla; s òtim prâćakom su lûpâle; tð je tâ iz sēla; tû je tâj çòek pròdo; u nîma kâcama; vâj ùnuk.*

4.2.6. Upitne su i odnosne zamjenice *kò* i *štà* (uz *štò*). Nekoliko je potvrda za oblike upitnih i odnosnih zamjenica: *jâ nē znam kò je krîv; kò će s mâlom dicòm?; kò će te slúžit?; kòm ćeš nòsit slâmu?; kòme ću nòst?; nē zna kòm će dòjt u sēlu; nēmaš kòm pròdat; svâkome mòraš kázat ‘vî’ kò je stàriji òd tebe; nē znam ni jâ štà je; štà će mi, dîte, i televîzor?; štà će mi krâstavci?; tâ žēna štò ìde pa nam pomâže; tî nēmaš štà skûvat; znâš štà ìma?.*

4.2.7. Registrirane su upitne i odnosne pridjevske zamjenice *kòji, çîji, kâki* (rjeđe *kâkî*). Nekoliko je potvrda za oblike upitnih i odnosnih pridjevskih zamjenica: *bîtno je kâki je çòek; jòš će bît glâdi, kâka glâd; kâka su bÿda po mórú?; kâki je bîo?; lîpo je kad je kâki svētać; na kòjoj je strâni?; tē òvce kòje su nâučite ne bižē; znâ se iz kòjeg sam sēla; znâm kâd je çîji ròžendân. Prema kâki/kâkî govori se *nēkaki* ‘1. nekakav; 2. nikakav’, *svâkaki* itd.*

4.2.8. Za značenje se ‘netko’ govori *nēko*, a za značenje ‘nitko’ *nîko*. Za značenje je ‘nešto’ ovjereno *nēšta*, a za značenje je ‘ništa’ ovjereno *nîšta/nîš*. Nekoliko je potvrda za oblike neodređenih zamjenica: *îšo je veterinâr nēkom, a nēkom nî; nēko kâže tû rîć; nēko vîruje, a nēko nē viruje; nēmaš nîgdi nîkog; nēma nîkoga od nâs do Père; nēma više nîko ni sîda ni srâma; ne mògu nîkom rēć kâko mi je; nēšta će òn nâpraviti; nîko nîkoga ne poštîva; mlâdi... sâmo nîš ne rádit; s nîkim nî zâdovolna.*

4.3. Pridjevi

4.3.1. Neodređeni su pridjevi u deklinaciji u pravilu priklonjeni nastavcima zamjeničko-pridjevske deklinacije. Dolazi tip *lipog(a) – tužeg(a)*, dakle čuva se razlika između tvrdih i mekih osnova.

4.3.2. Komparativi se tvore pomoću sufikasa *-j-* i *-ij-*: *břžji, dēblî, drâžji, dūblî/dūblî, dūžji, gūšci, jâci, krâci, mlâzi, nîžji, težji, ũžji; lînji, mlâkiji, pamètjniji, stàriji, zdrâviji*. U oblicima je komparativa *lîpši* i *lâkši* evidentiran sufiks *-š-*. Potvrde *mâni* i *vēci* svjedoče o postojanju supletivnih osnova.

4.3.3. Superlativ se tvori prefiksom *naj-* koji se predmeće komparativu, npr. *nâjstàriji*.

4.4. Brojevi

4.4.1. Glavni brojevi 1 – 10 glase: *jèdan, dvâ, trî, četir/čèty, pèt, šest, sèdam, òsam, dèvet, dèset*. Nekoliko je potvrda za brojeve 11 – 19, koji su važni zbog sufiksa *-najst*: *jedànjst, dvànâjst... šèsnâjst, sedàmnâjst, osàmnnâjst, devètnâjst*. Desetice obično glase *dvâdeset, trideset* te *četrdèsèt, pedèsèt* itd.²² Stotice se susreću u likovima *stô, dvîsto... šèsto* itd.

4.4.2. Nekoliko je potvrda za redne brojeve: *přvi, drùgi, trèci, četvřti, pëti, šèsti, sèdmi, òsmi, devëti, desëti... trînjsti, četřnjsti, pètnâjsti*.

4.4.3. Naročito su interesantni brojevni pridjevi *pëtoro, šèstoro, sèdmoro, òsmoro* i sl., dakako zbog morfa *-or-*.²³

4.5. Glagoli

4.5.1. Infinitiv je dosljedno apokopiran: *poštròjit, pròsijati, utòpit; ùteć*.

4.5.2. U infinitivu se glagola II. vrste i oblicima tvorenima od infinitivne osnove govora koleba između *-nu-* (< **-nǫ-*) i *-ni-* (< **-ny-*): *brñnit, gñnit, krénio, skñnila, uvènile* pored *krénuli, plñnula, pròkisnut, šapnut*.²⁴

4.5.3. Glagol *bīt* ima uobičajene oblike svršenoga prezenta: *bùdem, bùdeš, bùde, bùdemo, bùdete, bùdu*. Naglašeni su oblici nesvršenoga prezenta *jèsam, jèsi, jè, jèsmo, jèste, jèsu*. Niječni su oblici također očekivani, npr. *nisi, niste*, a ističe se oblik *nī* u 3sg., koji u govoru dominira (pored *nije*). Prema *gledam, gledaš* u govoru se obično rabe oblici *glèžem, glèžeš*, a prema *počnem, počneš* dolazi *pòčmem, pòčmeš*. Složeni glagoli s *-liti* govore se s *-lát*, npr. *pòlat, ùlat* ‘uliti’, *zàlat* ‘zaliti’, a tako imam zabilježeno i *pròlo si sòk*.²⁵ Glagol u značenju ‘tkati’ u pavlovačkome ima oblike *tkëm, tkëš* itd.

4.5.4. U 3pl. praes. najčešći su nastavci *-u, -ju* i *-e*: *bâce, družè se, ìgraju, ìmaju, istúku, kòpaju, kùvaju, nòse, opèru, oprëmaju, pñju, pìvaju, plètu, plìvaju, pòruše, pòtrgaju, pòznaju, prèdu, pričàju, pròdaju, råde, rāstù, štrìkaju, tòvare, ùmru, unèsu, ùzmu, vīču, vòle, zàkołu*.

4.5.5. Velikoga je domašaja tvorba glagolskoga pridjeva trpnoga pomoću sufiksa *-t-*, što se i očekuje u slavonskome dijalektu: *nàbit, nàpraviti, nàpravito, nàučita, oženit, pòdojita, pòkosit, pòpito, pòpravito, pòrušit, pòštrovit* ‘uštrogen’, *slòmit, ùvenita, zapàlita*.

²² U življemu se govoru čuje i tip *četrdès(t), osamdès(t)*.

²³ Takva je situacija i u Srednjemu Lipovcu (Galović 2020a: 101).

²⁴ U susjednome Srednjemu Lipovcu dolazi *-nu-*: *dignut, izlànut, iznìknut, okrènut, prekìnut; brñnula, potonùla* (Galović 2020a: 101).

²⁵ I Ivšić bilježi da je često *nalât/nàlat, prolât/pròlat, ulât/ùlat* (1913: 62). To se čuje i drugdje. Od mlađe sam čeljadi iz Godinjaka kod Nove Gradiške čuo *zàlat*, u Bebrini (gradiškoj) *pròlat – pròle* 3sg. praes. itd.

4.5.6. Govor zna za glagolski prilog sadašnji koji završava na *-ć*, npr. *přivajuć*, no javlja se u rijetkim prilikama.

4.5.7. Perfekt se tvori od nenaglašenoga prezenta pomoćnoga glagola *bīt* i glagolskoga pridjeva radnoga određenoga glagola: *duvān smo sādili i krāstavce; nī nēmu bīlo nīkako dōbro; ōtac mu je rādio na žēlznici; svēkřva je nēmu ūkřpala u kāpu svētog Antūnā*, a ne smije se mimoići činjenica da se perfekt nerijetko govori i bez pomoćnoga glagola: *bīli svī vēseli, dīte; dōšo kući i jādni būde gōtov; jā mētla u kīštru*.

4.5.8. Aorist je ograničen na svega pogdjekoji slučaj: *ōdoše, pūnu* ‘puhnu’, *zānese*.

4.5.9. Futur I. tvori se od prezenta nenaglašenoga oblika glagola *tīt* i infinitiva: *Mārko, jā ću ti pōmoć; nēšta će ōn nāpraviti; nīko nēće ōstat; ōn će dōjt ako je žētva; sūtra ću mālō nam iskuvat čōrbē; tī ćeš plātīt; u kupāt'lu ću ōprat rūke*. Ako se oblici pomoćnoga glagola nađu iza infinitiva, oni prionu na infinitivnu osnovu: *gīniće nārod po cīlome svītū; mōraću bīt ū kući; pāšće mi nāpamet; trēbaće mu skūvat i ōprat*.

4.5.10. Futur II. jedva je čujan, npr. *kad būdeš ĩmo, dāćeš*.

4.5.11. Oblik je glagola *bīt* za tvorbu kondicionala u svim licima sveden na *bi*: *jā bi ju pōvezo sēbi; mī bi līpo kázali; svī bi tīli u Kāpelu*.

4.6. Nepromjenjive vrste riječi

Od priloga koji su se često pojavljivali u materijalu jesu prilozni vremena: *jesēnas, jūtrom, jūtros, kāsno, lāne, prōlitos, sīnoć, vēčerom*.

Veznici *ali* i *nego* veoma često glase *al, neg*, dakle s elidiranim krajnjim vokalom.

5. Zaključak

U radu su prikazane fonološke i morfološke jezične odlike pavlovačkoga govora dobivene za novijih terenskih istraživanja. Među glavnim se značajkama ističu: vokalski sustav s pet vokala u dugim i kratkim slogovima + kratki i dugi *r* u funkciji silabema; ikavski odraz *jata* uz poneki ekavizam; očekivan razvoj starih vokala (*a > a*; **e > e*; **o, *l = u*); prijevoini lik *vrēbāc*; konsonantski sustav s 8 sonanata i 16 šumnika; prisuće fonema *ž*; izostanak *x*; čuvanje *f*; razvoj **đ, dāj > ź* (izuzev leksema *gōsvoja*); razvoj **t, taj > ć*; šćakavizam; primjeri tipa *dōjdeš, dōjt*; pretežito čuvanje finalnoga *l* u imenskih riječi, ali *l > o* u pr. r. m. sg.; palataliziranje *l* i *n*; rotacizam; peteroakcenatski sustav s kolebanjima očekivanim za posavske govore; Isg. *i*-vrste s tipom *košćōm*; pretežite duge množine; Gpl. im. *a*-vrste i *e*-vrste na *-a*, manje na *-i*, rijetko s kojim drugim nastavcima;

sinkretizam DLIpl. *a*-vrste na *-ima*, *e*-vrste na *-ama* s pokojim ostatkom drugih starih nastavaka; lične zamjenice s oblicima *sà mlóm/sà mnóm, tòbóm, nàma, vàma, nìju* Gpl., *nì* Apl.; stegnuti oblici *mōg(a), svōg(a)* i sl.; pokazne zamjenice *vāj/òvaj, tāj/òtaj, nāj/ònaj*; upitne i odnosne zamjenice *kò* i *štà* (uz *štò*); upitne i odnosne pridjevske zamjenice *kōji, čiji, kàki/kàkī*; komparativi sa sufiksima *-j-* i *-ij-*; brojevi pridjevi s morfom *-or-*; nepuni infinitivi; glagoli II. vrste s laviranjima između *-nu-* i *-ni-*; pridjev trpni sa sufiksom *-t-* i sl. Rezultati su pokazali da govornik ne odstupi od karakteristika svojstvenih slavonskomu dijalektu, odnosno njegovu posavskomu poddijalektu.

Ogledi govora

Kazuje E. R. (rođ. 1937.)

Svàke nèdile tó se išlo u čřkvu. Dìgneš se u četir sàta, narāniš mārvu, pomète se, svè se srèdi... Bākà ili kōja je nājstārija, il māma, òstane prāvi rúćak, a drūgi svì u čřkvu. I táko je, mòje dīte, dōsada bìlo, a sād je svè drūkčije. Bìo je rūdrik tūd kad je rádìo, bìlo je pūno sèlo svīta, sād nas nēma. Nēkada je bìlo pūno sèlo, zlāto mòje, tó se rádìlo svè, sād je, èvo, šūma spūstila se u sèlo. Pedēsēt i òsam je kùćni bròjeva bìlo. Ali u jednōj àvliji je znālo po četir fāmīlije žīvit, ònda znāš kōlko je bìlo nārōda... Tó se rádìlo, dīte, tó je bìlo mārve, tó je bìlo krāva, nēko je dřžo kōne, nēko vòlove, tó se mòglo pròdat svè. Svè se mòglo. Tó je bìlo decākā, tó je bìlo cūra. Tó se rādīlo, i sūstālo, a nārōd je bìo vèsēl. Dèčki, mājke ti, ù dvā rēda ìdu kroz sèlo, svāku vèčer pīvajū, pīvajū, Īsuse... A sàda, dīte, tó sve drūkčije. Kòlo ìgrā nèdìlom, ìde se rānije... jōš sūnce sjā... cūre pīvajū, vèsele! I kad zāzvoni, svì kùći! Svì bìli vèseli, svì bìli zādovòlni... Sād nìko nìkoga ne poštvā.

Kazuje M. B. (rođ. 1942.)

Jā sam ti tó, sīnko mōj, svè zabòrav'la. Jā nīšta nē znam. Mōji se sām nà mene lūte. A jā svè zabòravim, nē znam nīšta. Nì mi dōbro ni u glāvi. Īšla sam jā dvāput slīkat glāvu, a òni kážu – dōbro je. Mēne zaglūši u ūšima, òći sam operīrala, ìma tó dēsēt, dvānājt gōdīna mrēnu skīdala. Sād ìdem ū srīdu na kontròlu, al nē vidim, nē vidim. Sām se navlāčim... èv sād jā vīdim skròz, i jā dōjdem ū kuću i jā nē vidim, jā mōram iznēt na dvòr ako štà kùvam i pèčem da vīdim je l tó mòje štà vāla. Sīnko mōj drāgi, osamdēs gōdīna sam sād navřšila jā. Jāko mi je lōše, ne mògu nìkom rēc kàko mi je. Mōj sīn káže òcu ìt... štà ću jā u dòmu, jā jōš mògu òdāt, jā vòlim bìt kod svòje kùće. Tó je svè jādno, mōj sīnko... Štā ćeš me čūt? Štā ti znām jā prīčat? Znām sām o svòjoj bòlesti, jā slābo čūjem, slābo vīdim.

Kazuje A. R. (rođ. 1953.)

Pa idem u polje svaki dan, eto danas sam jedini dan kod kuće jutrom, ali idemo. Popijem mliko, pa onda odemo. Imamo lišćakove, šljivice i puno toga za kositi. Ja kod kuće svine naranit, živad... kuvaj, peri. Imali smo i po pet krava i krmáča. Sada to nema ko voziti, kupiti... to je pokosito, niko neće kupiti. I imamo i kukuruz, žito i ječam, sve to. Suša je, to treba sve vodu... Mi smo, eto, usadili tri smokve, a ni se ni jedna primila, još smo zalivali. Baš prolitos – nema vode, nema niš. Dòsad smo mi kupusa puno sadili. Kupusa smo puno sadili i onda to smo vozili na pijac, i po selima, a sad ni to. Treba to i narizat, treba to i natovarit... teško... mi bi tili još, ali kad krēneš – ne ide. Sad smo dovezli slame i balirali, ne ide. Sad godine oce svoje. Gra se sadio. Zob se još sije, pa se pomiša kukuruza, žita, ječma i za svine za ranu, a raž kod nas nikad ni. Konopla se sijala – to su obično ako je vrtal, pa babe bace malo simena, i to se pokupi pa se metalo u vodu kiselit pa se tuklo pa se doraživalo do kraja... češlalo, prelo, tkalo.

Literatura

- Galović, Filip. 2020a. Govor Srednjega Lipovca (pored Nove Kapele). *Lingua Montenegrina*, 13/1, Podgorica, 87–106.
- Galović, Filip. 2020b. Govor mjesta Sonte u Vojvodini. *Šokačka rič 17. Zbornik radova Znanstvenoga skupa 'Slavonski dijalekt' s međunarodnim sudjelovanjem*. Ur. Anica Bilić. Vinkovci: Zajednica amaterskih kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, 43–63.
- Galović, Filip. 2021. O govoru mjesta Davora (u slavonskoj Posavini). *Šokačka rič 18. Zbornik radova Znanstvenoga skupa 'Slavonski dijalekt' s međunarodnim sudjelovanjem*. Ur. Anica Bilić. Vinkovci: Zajednica amaterskih kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, 135–152.
- Ivić, Pavle et al. 1981. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Ivšić, Stjepan. 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU*, 196 (I), Zagreb, 124–254; *Rad JAZU*, 197 (II), Zagreb, 9–138.
- Kapović, Mate. 2008. O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu. *Croatica et Slavica Iadertina*, 4/4, Zadar, 115–147.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kolenić, Ljiljana. 1998. Slavonski dijalekt. *Croatica*, 27/45–46, Zagreb, 101–116.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Peco, Asim. 1989. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd: Naučna knjiga.
- Sekereš, Stjepan. 1967. Klasifikacija slavonskih govora. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 10, Novi Sad, 133–145.
- Sekereš, Stjepan. 1989. Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskoga govora u slavonskom dijalektu. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 8, Zagreb, 135–144.

The local dialect of Pavlovci (near Nova Kapela)

Summary

There is neither detailed information on nor a separate description of the local dialect of Pavlovci, which the published scholarship includes in the Posavina subdialect of the Slavonian dialect. Based on recent field research, the paper presents the phonological and morphological features of the local dialect of Pavlovci.

Ključne riječi: govor Pavlovaca, Nova Kapela, fonologija, morfologija, posavski poddijalekt, slavonski dijalekt, štokavsko narječje

Keywords: local dialect of Pavlovci, Nova Kapela, phonology, morphology, Posavina subdialect, Slavonian dialect, Štokavian dialect group

